

ДО РОКУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В УКРАЇНІ

Ірина ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ

Польські видання XV–XVIII ст. у фонді відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Стаття є книгознавчим оглядом стародруків XV–XVIII ст. друкарень, що діяли на теренах сучасної Польщі, які нині знаходяться у фонді відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Окрім кількісної і тематичної характеристики цієї частини фонду відділу публікація висвітлює питання розповсюдження та побутування стародруків в Україні.

Друковане слово є одним із показників взаємовідносин між людиною і суспільством, між певною соціальною групою суспільства і державою, між самими державами, етнокультурами, віддзеркалюючи ступінь знайомства одне з одним, їхні зв'язки та взаємовпливи. Двоїстий феномен книги, який полягає в її змістовній суті та матеріальній основі (що втілена в мистецтві друкування та інтролігаторства, у функції книжки як товару тощо), є однією з підвалин у контактах між народами у сфері духовної культури, політичного життя та економічних зв'язків.

Багатовікова драматична історія двох держав-сусідів – України і Польщі, їхні досягнення в галузі культури, науки і зв'язки в цих сферах прослідковуються і в стародруках, виданих на теренах сучасної Польщі, які зберігаються у фондах відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вони є цінним джерелом для багатоаспектних історико-культурологічних досліджень, у першу чергу історико-книгознавчих. Присутність цих стародрукованих видань, їх респертуар зумовлені принципами комплектування фонду відділу, обраними при організації структурних підрозділів Бібліотеки у час її створення – колекційний за видовою формою і хронологічно-видавничий у формальному принципі комплектування: колекція інкунабулів, колекція альдин тощо. Критеріями відбору були: видавничий і хронологічний принципи, раритетність видання, історико-культурне значення твору, підхід до примірника як до витвору друкарського мистецтва.

Сьогодні стародруки з теренів сучасної Польщі

знаходяться в таких колекціях відділу: колекція інкунабулів, колекція палеотипів, колекція іноземних рідкісних видань другої пол. XVI–XVIII ст., колекція рідкісних видань XVIII–XX ст., підручний фонд іноземної літератури. Науковий бібліографічний опис та книгознавча інформація про примірники видань XV ст. (інкунабули) і першої пол. XVI ст. (палеотипи) фонду відділу стародруків та рідкісних видань подана, відповідно, у друкованих каталогах інкунабулів¹ та палеотипів². Принагідно зазначимо, що значна кількість видань XVI–XVIII ст. з теренів Речі Посполитої зберігається нині в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у складі історичних колекцій, сформованих на базі приватних бібліотечних зібрань, книгозбірень навчальних закладів та релігійних установ у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій.

Географія сучасної Польщі стародрукованими виданнями представлена таким чином: Варшава, Замостя, Каліш, Краків, Лешно, Люблін, Оліва, Перемишль (1 видання XVIII ст. друкарні єзуїтського колегіуму), Познань, Пултуск (1 видання друкарні Яна Малецького з Сонча першої пол. XVI ст.), Сандомир (6 видань першої пол. XVIII ст. друкарні єзуїтського колегіуму), Супрасль (4 видання XVIII ст. друкарні Супрасльського базиліанського монастиря), Торунь, Ченстохова (1 видання XVIII ст. друкарні Ясногорського монастиря паулінів), Ярослав (2 видання першої чверті XVII ст. друкарні Яна Шеліги).

Найбільш широко представлені краківські друкарні. Серед них найчисельнішими є видання

¹ Каталог інкунабулів / Укл. Б. Зданевич. – К.: Наук. думка, 1974. – 250 с., іл.

² Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки имени В. И. Вернадского НАН Украины. – К.: Наук. думка, 1995. – 550 с., іл.

Ціборовська-Римарович Ірина Олегівна, канд. іст. наук, с. н. с. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ.

XVII ст. друкарні Цезаріїв (бл. 63 вид.). Окрім цього, у відділі сьогодні зберігається друкована продукція ще двадцяти чотирьох краківських офіцин XV–XVIII ст. Це друкарні Швайпольта Фіоля (2 вид. кінця XV ст.), Ієроніма Вієтора (27 вид. першої пол. XVI ст.), Яна Галлера (29 вид. першої пол. XVI ст.), Унґлерів (28 вид. першої пол. XVI ст.), Лазара Андрисовича (4 вид. XVI ст.), Якуба Сибе-нейхера (1 вид. другої пол. XVI ст.), Шарфенбергів (Матвія – 17 вид., Ієроніма – 1 вид., Миколая – 1 вид., Станіслава – 2 вид. XVI ст.), Матвія Віжбети (1 вид. другої пол. XVI ст.), друкарня Станіслава Ленчевського Бертутовича та його нащадків (5 вид. XVII ст.), Антонія Возинського (1 вид. XVII ст.), Войцеха Горєцького (1 вид. XVII ст.), Мартина Гор-терина (1 вид. першої пол. XVII ст.), Мацея Єндже-йовчика (5 вид. першої пол. XVII ст.), Лукаша Ку-піша (11 вид. XVII ст.), друкарня Андрія Петри-ковчика та його спадкоємців (бл. 45 вид. XVII ст.), Симона Кемпінського (2 вид. поч. XVII ст.), Вой-цеха Секеловича (4 вид. XVII ст.), Василя Скальсь-кого (1 вид. першої пол. XVII ст.), друкарня Ше-делів (29 вид. XVII ст.), Миколая Лоба (4 вид. XVII ст.), Валер'яна Піонтковського (2 вид. XVII ст.), Якуба Мостицького (1 вид. XVII ст.), Кшиштофа Доманського (1 вид. поч. XVIII ст.) і, звичайно, друкарня Краківського університету.

Серед видань друкарні Лукаша Купіша привер-тає увагу третє, досить рідкісне, ілюстроване ви-дання книжки Кшиштофа Дорогостайського «*Hippika to jest o kopiach księgi*» (1647) з присвя-тою сандецькому каштелянові Франтішку Бернар-ду Мнішкові (пом. 1661 р.), підписаної іменем дру-каря Л. Купіша.

Друге місце у переліку посідає Варшава. Вона представлена у фондах відділу друкарнями Петра Елерта та його нащадків (6 видань XVII ст.), Каро-ля Фердинанда Шрайбера (XVII ст.), Міхала Гро-ля (Gröll, 4 видання XVIII ст.), Петра Дюфура (Dufour, 2 видання XVIII ст.), Вільною друкарнею Яна Потоцького, друкарнями піарського колегіу-му (6 видань XVII ст., 10 видань XVIII ст.) та коле-гіуму єзуїтів (3 видання XVIII ст.) і друкарнею ксьондзів-місіонерів (1 видання XVIII ст.).

З варшавських друкарень найбільше є публі-кацій, які вийшли зі стін офіцини піарського коле-гіуму. Серед них французько-латинсько-польський словник у 2 т. французького латиніста та лексико-графа П'єра Дане (Danet, 1640–1709) 1743–1745 рр. видання, друге видання праці відомого польсько-го історика та юриста Теодора Островського (1750–1802) «*Prawo cywilne narodu polskiego z statutów i konstytucyj koronnych i litewskich zebrane...*» (1787),

книжка про історію та державний устрій Швейцарії «*Obraz historyczny i polityczny szwajcarów...*» (1770) у перекладі з англійської провінціала Польської провінції ордену піарів Олексія Ожги.

Варшавська друкарня Кароля Фердинанда Шрайбера (пом. 1692 р.), в якій було опубліковано під його орудою бл. 100 видань, у відділі представ-лена тільки двома – твором Леона Станіслава Чар-ниша «*Hippocrene Pegasusca...*» (1681) та книжкою Бюссо (Bussacus) «*Nowy ray...*» (1682).

У фонді є одне видання Вільної друкарні, за-кладеної у 1788 р. відомим орієнталістом, істори-ком, письменником, мандрівником Яном Потоць-ким (1761–1815), котрий згодом подарував свою цінну сходознавчу книжкову колекцію бібліотеці Волинського ліцею в Кременці. Це видання пов'я-зане з діяльністю Чотирьохлітнього Сейму, робо-ту якого Я. Потоцький висвітлював, використовую-ючи верстат своєї друкарні, і представляє собою виступ посла від Брацлавського воєводства Севе-рина Потоцького (1762–1829) на сеймовій сесії 10 вересня 1790 р.

З продукції П. Дюфура треба назвати восьми-томне видання праці італійського економіста, юри-ста, публіциста, активного прибічника «освічено-го абсолютизму» Гаєтано Філанджері (1752–1788) «*Nauka prawodawstwa...*» (1791–1793) в перекладі польською Вінцентія Карчевського, яка свого часу користувалася великою популярністю і витримала не одне перевидання французькою мовою. До ви-дань цієї ж друкарні належить і «*Prawo polityczne i cywilne Korony Polskiej i Wielkiego Xięstwa Litewskiego...*» (1791).

Продукція друкарні М. Гроля кількісно посту-палася друкарні П. Дюфура, але з точки зору дру-карського рівня виконання вона досягла високого рівня в європейському масштабі. З видань Міхала Гроля присутні періодичні видання, зокрема, «*Magazyn Warszawski*» (1784) і «*Zabawy przyjemne u pożyteczne*» (1775), «*Dziennik podróży króla Stanisława Augusta na Ukrainę...*» (1788) Адама Нарушевича.

Вроцлав представлений продукцією друкарні шльонської лінії Шарфенбергів – Криспіна (бл. 1520–1576) та його сина Яна (1550–1586), дру-карнею єзуїтського колегіуму (твір Томи Кемпійсь-кого «*De imitatione Christi libri IV*», 1730), продук-цією друкарні Бауманів, яка діяла у другій пол. XVI ст. – першій пол. XVIII ст., книгами Яна Яку-ба Корна. Всього 18 видань.

Видавнича продукція Гданська представлена найширше виданнями визначного видавця-гданча-нина Георга Форстера (Förster, бл. 1615–1660).

Наклади своїх видань Г. Форстер друкував у гданських друкарнях Андреа Хонфельда (Hünefeld) та Фридріха Рете (Rhete) і нідерландських офіцинах. Доробок гданського періоду його видавничої діяльності книгознавці обраховують бл. 52 позиціями, у фонді відділу стародруків з них маємо 12 (а взагалі у фонді гданських видань нараховується бл. 24). Тут переважають твори з історії Речі Посполитої. Серед них праці Йоахима Пасторія – «*Florus polonicus...*» (1651), «*Bellum Scythico-Cosacium...*» (1652), «*Calendae Regiae...*» (1659), Яна Деметрія Суліковського (1539–1603) «*Commentarius breves rerum polonicarum...*» (1642), Альберта Кояловича «*Historia Lituaniae*» (1651), Станіслава Кобержницького «*Historia Vladislai Poloniae et Sveciae principis...*» (1655), люблінського воєводи, краківського каштеляна Якуба Собеського «*Commentariorum Chotinensis belli...*» (1646). У фонді є видання Г. Форстера юридичної тематики, зокрема, праця Аарона Олександра Олізаровського «*De politica hominum societate libri tres...*» (1651). Деякі видання, підготовлені Г. Форстером, ошатно оформлені. Це – книжка С. Кобержницького «*Historia Vladislai Poloniae...*». Гравійований титульний аркуш роботи відомого гравера Вільгельма Гондіуса прикрашає «*Bellum Scythico-Cosacium*» Й. Пасторія. Видання промов Єжи Оссолінського «*Orationes*» (1647) та історична праця А. Кояловича «*Historia Lituaniae*» (1650) мають офорти найвизначнішого польського гравера XVII ст. і одного з найкращих європейських майстрів Єреміаша Фалька (Falck, 1609–1677).

У відділі є два стародруки іншого гданського видавця Симона Бекенштейна (Beckenstein): «*Poloniae plenioris...*» (1685) Й. Пасторія і «*Jus terrestre nobilitatis et jura municipalis terrarum Prussiae*» (1685). Північний центр книгодрукування Польщі представлений також доробком Георга Марка Кноха (Knoch, 1695–1759) – «*Repertorium juris pruthenici...*» (1745) Йоганна Генріха Гавенштейна.

Замість представлено продукцією друкарні Замойської академії, яка нараховує у фонді підрозділу 51 видання (чотири початку XVIII ст., решта – XVII ст.). Серед них переважно більшість становлять панегірики, є один календар на 1711 рік та історична компілятивна праця «*Historia schizmy greckiej od pierwszych jej początków, aż do zguby Państwa y Miasta Carogrodzkiego doprowadzona. Z poważnych pisarzów... wyjęta...*» (1698). Досить повно представлена творчість викладачів Замойської академії – батька й сина Андріїв Абреків у жанрі панегірика – 10 видань.

Видавнича діяльність друкарні Каліського єзуїтського колегіуму (1633–1773) представлена у фонді відділу 9 стародруками, три з яких – XVIII ст. Найяскравішими з них є друге видання твору Теофіла Рутки (1622–1700) «*Defensio Sanctae Orthodoxae Orientalis...*» (1682) та «*Wojna domowa z kozaki, tatory, Moskwą...*» (1681) Самуеля Твардовського (бл. 1600–1661).

Люблін представлено виданнями трьох друкарень: одне видання Яна Вечорковича (пом. 1652) – твір Павла Руша «*Skarb nigdy nieprzebrany Kościoła Świętego...*» (1655–1656), три видання Павла Конрада (пом. 1636) та чотири видання друкарні єзуїтського колегіуму (з яких три – твори Теофіла Рутки).

Познань представлено двома друкарнями: Войцеха Регулюса (1595–1652) – панегірик Миколая Фатовича «*Vox lichica ad auspiciatissimum reditum ab exteris... D. Joanni in Zamoscié Zamojski...*» (1646) – та єзуїтського колегіуму – 9 видань XVII–XVIII ст. Друкарня Познанського єзуїтського колегіуму (1677–1773) була однією з найпотужніших єзуїтських офіцин у Речі Посполитій. З-під її верстатів вийшли чергові видання «*Thesaurus polono-latini-graecus*» (1741, 1754) славнозвісного лексикографа Гжегожа Кнапського (1564–1638).

Відому друкарню Олівського монастиря ордену цистерціанців представляють шість видань другої пол. XVII ст. Серед них твір настоятеля Олівського монастиря Міхала Антонія Гацького (Hacki), відомого свого часу теолога, проповідника і поета, «*Na Stary kościół zachodni Joanicjusza Galatowskiego wydany roku P. 1678 quaestyjki...*» (1682), що є рецепцією книжки видатного українського вченого, культурного і церковного діяча Йоаникія Галятовського (бл. 1620–1688) «*Stary kościół zachodni...*» (Новгород-Сіверський, 1678), де автор полемізує з єзуїтськими богословами П. Боїмом та М. Ціховським у питанні походження Святого Духу; дві праці відомого польського письменника і вченого-єзуїта Войцеха Тилковського (1624–1695) «*Fidelis Prophetissa...*» (1674) і «*Breviarium concionatorium...*» (1686). У фонді наявне досить рідкісне олівське видання історичної праці Матвія Преторіуса (Praetorius, 1661–1707) «*Orbis Gothicus, id est historica narratio omnium fere gothici nominis populorum...*» (1688–1689).

Лешно у фонді відділу представлено одним виданням друкарні Самуеля Богуміла-молодшого, найповажнішим друкарським твором його лешинського періоду «*Stan miasta J. K. Mści Wschowy*» (1783).

Сандомир представлений друкарнею єзуїтського колегіуму. В основному це твори релігійного

змісту членів Товариства Ісусового, серед них два опуси проповідника-єзуїта Олександра Собещанського (1698–1765) «*Szcześliwość z świętym tytułem Jana Franciszka Regisa... wyprowadzona*» (1738) та «*Fortuna nieba...*» (1734) і перший том відомої праці натураліста, віршописця, єзуїта Габрієля Жачинського (Rzeczyński, 1604–1737) «*Historia naturalis curiosa...*» (1721), яка посідає певне місце в польській природничій літературі.

Торунь представлений тільки одним виданням – панегіриком у пам'ять перемоги польського короля Яна III над турецьким військом під Віднем «*Sanctae perpetuae memoriae... Johannis III... regis Poloniae... quod illustrem Turcis victoriam... ad Viennam egeret...*», складеним професором торунської гімназії Яном Сарторієм (1656–1729), що побачив світ у друкарні Християна Бекка у 1683 р.

За тематикою стародруки з теренів сучасної Польщі, які зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань, охоплюють найрізноманітніші сфери знання: релігію, історію, філософію, філологію, юриспруденцію, природничі науки, медицину, втілені в різних літературних формах і жанрах: історичні хроніки, проповіді, панегірики, поетичні збірки, полемічні твори, словники, публікації правових документів (Литовського статуту, сеймових конституцій, Магдебурзького права тощо).

Серед книжок історичної тематики наявні твори Марціна Бельського (Краків, 1597), Алесандра Гваніньї (Краків, 1578, 1611), Вінцентія Кадлубка (Доброміль, 1612), Веспасіана Коховського «*Annalium Poloniae*» (Краків, 1683, 1688), Марціна Кромера (Краків, 1611), Павла Пясецького (Краків, 1645), Адама Нарушевича, Симона Старовольського, праця французького історика Рене Обера Верто (Vertot, 1655–1735) «*Historia rewolucyi zaszyłych w rządach Rzeczypospolitey Rzymskiej...*» (Варшава, 1736) у перекладі Яна Фридеріка Сапіги; з геральдики та генеалогії – праці Симона Окольського «*Согона Polska*» (Краків, 1641), Бартоша Папроцького (Краків, 1633), Войцеха Вельондка «*Heraldyka czyli opisanie herbow...*» (Варшава, 1792–1796, 4 т.).

Девоційна і полемічна література проілюстрована, в першу чергу, творами Петра Скарги (1536–1612): «*Threny u lament Theophila Orthologa do Rusi greckiego nabożeństwa...*» (Краків, 1610), «*Żywoty świętych*» (Краків, 1619), «*Roczne dzieje kościelne*» (Краків, 1607), «*Kazania sejmowe*» (Варшава, 1792); Теофіла Рутки (1622–1700): «*Budynek Chrystusow...*» (Люблін, 1689), «*Defensio sanctae orthodoxae orientalis Ecclesiae...*» (Познань, 1678; Калиш, 1682),

«*Goliath swoim mieczem porażony...*» (Люблін, 1689), «*Kamień przeciwno kamieniowi...*» (Люблін, 1690); одного з найбільших проповідників Речі Посполитої XVII ст., уродженця Львова, домініканина Фабіана Бірковського (1566–1636): «*Głos krwi Josefata Kuncewicza...*» (Краків, 1629), «*Exorbitancye Ruskie...*» (Краків, 1633); чотири видання творів (Краків, 1613, 1615, 1617) іншого полеміста-єзуїта, теж львів'янина Марціна Сміглецького (1560–1619).

Польська і світова література представлена виданнями творів Яна Кохановського, Валер'яна Алембека, Андрієв Абреків, Валентина Мазурковича (Краків, 6 видань другої пол. XVII ст.), Станіслава Юзефа Бежановського (бл. 40 вид.), панегіриками історіографа Краківської академії Станіслава Темберського (Краків, 4 видання XVII ст.), загальновідомого і надзвичайно популярного свого часу твору Ф. Фенелона «*Пригоди Телемака*» (Вроцлав, 1791), поемою Торквато Тассо «*Goffred albo Jerusalem wyzwolona*» (Краків, 1687).

Серед книжок, пов'язаних з точними науками, треба назвати працю відомого польського математика Станіслава Сольського (1623–1701) «*Machina exhibendo motui perpetuo artificiali idonea*» (Краків, 1663).

Низка краківських видань, автори яких увійшли в історію медицини Речі Посполитої, включає ілюстроване видання, бібліографічний раритет – «*Herbarz*» (1568), укладений Марціном Сенніком (Siennik, Heuwrechet); ілюстрований «*Herbarz*» (1595) доктора медицини, відомого ботаніка XVI ст. Марціна з Ужендова, підготовлений до видання Яном Фірлевичем; «*Zielnik*» (1613) відомого польського натураліста Симона Сиреньського (Syrenski, Syrenius, Syreniusz, Sacranus), «*Tajemnice wszystkim obojga rci...*» (1620) Алексіуса Педемонтануса в перекладі польською Себастьяна Слешковського тощо.

Література з економіки сільського господарства представлена першим і третім виданнями твору відомого польського економіста Якуба Казімежа Гаура (Haur), які вийшли під різними назвами – «*Oekonomika ziemiańska generalna...*» (1675) і «*Skład abo skarbiec znakomitych sekretów o ekonomiey ziemiańskiej...*» (1693). Ця праця в свій час користувалася великою популярністю і в різних варіантах перевидавалася сім разів упродовж ста років.

Зберігаються у фонді відділу стародруків примірники видань творів українських авторів, виданих у польських друкарнях. Це збірка поезій «*Świat po części przeyzranu*» громадсько-політичного дія-

ча, поборника православ'я Данила Братковського (пом. 1702), видана у Кракові в друкарні Франтішка Цезарія-молодшого 1697 р. коштом автора; курс граматики грецької мови «*Institutionum linguae graecae liber...*», який читався у Києво-Могилянській академії (КМА) і був укладений її префектом, професором Варлаамом Лящевським (1704–1774) за матеріалами лекцій Симона Тодорського, і побачив світ у Вроцлаві 1746 р. у видавця Яна Якуба Корна. Автор граматики – мовознавець, професор гебрайської та грецької мов у КМА, згодом професор богослів'я, пізніше ректор Московської слов'яно-греко-латинської академії. Варто зазначити, що в фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є примірники іншого вроцлавського видання, пов'язані з Києво-Могилянською академією. Це «*Hebraica grammatica*» – курс гебрайської мови видатного сходузнавця Йогана Генріха Міхаеліса (1668–1738), перекладений з німецької на латинську мову для викладання в Києво-Могилянській академії і виданий теж Я. Я. Корном 1748 р.

Стародруки з офіцин, що працювали на теренах сучасної Польщі, як і будь-які інші давні видання, несуть важливу інформацію до історії окремих творів і творчості їхніх авторів, діяльності друкарень, де були випущені у світ, до розповсюдження та побутування примірників і є важливою ланкою у вивченні культурних зв'язків між нашими країнами. І тому їх історико-книгознавчі та джерелознавчі дослідження відіграють важливу роль у багатоаспектних гуманітарних розвідках.

Цікавим прикладом джерелознавчого аспекту вивчення стародруків є примірник вроцлавського видання творів вченого, філософа, письменника, просвітника, основоположника теорії освіченого абсолютизму в Росії, ректора Києво-Могилянської академії Теофана Прокоповича (1677–1736) «*Locubrationes...*» (*Vratislaviae [Wrocław]: apud Joannem Jacobum Kott. 1743*). Примірник має власницький запис викладача і бібліотекаря КМА Данила Галяховського (1719–?), який говорить, що книжка була подарована власнику Кирилом Бродським: «*Hunc / libellum / Kijowia / missum / a dignissimo Viro / Domino / Cyrillo / Brodski / suo amico / ac Fratре / colendissimo / dono / obtinuj / Hluchowiae / Anno D[omi]ni 1743 / mense Septembris / die 16- ta / Daniel / Galachowskj m[anu] p[ro]p[ri]a*»³ («Цю книжку, привезену з Києва від високошановного пана Кирила

³ Текст запису подається зі збереженням орфографії оригіналу; в скорочених словах доповнені частини беруться в квадратні дужки; посторінкове розміщення слів позначається похилими рисками.

Бродського його другом і покірним братом, [я] отримав у дар у Глухові Року Божого 1743 місяця Вересня 16 дня. Данило Галяховський рукою власною»). К. Бродський (1712–1763) навчався у КМА в 1726–1743 рр. Після закінчення Академії прийняв постриг у Києво-Печерській лаврі під ім'ям Костянтина і працював коректором у Лаврській друкарні. Згодом за розпорядженням Синоду викладав філософію та богослів'я в Московській слов'яно-греко-латинській академії. З липня 1748 р. – префект, у 1753–1763 рр. – професор і ректор Харківського колегіуму, одночасно був архимандритом Харківського Покровського монастиря. Примірник має шкіряну оправу з суперекслібрисом Оршинського єзуїтського колегіуму з тисненням написом «*Collegii Orsensis Societati Jesu*». Можна припустити, що даний примірник здійснив мандрівку шляхом Вроцлав–Орша–Київ–Глухів–Київ. На сьогодні дослідники мають надзвичайно скупі відомості про особу Данила Галяховського. В енциклопедичному виданні «*Києво-Могилянська академія в іменах. XVII–XVIII ст.*»⁴ (К., 2001) вказано, що він народився 1719 р. у Глухові, в 1738–1739 рр. навчався в класі філософії, був викладачем і бібліотекарем КМА (с. 167). Серед найкращих студентів, які слухали риторику у професора С. Кулябки, поряд з іменами В. Лящевського, К. Бродського, П. Максимовича називають і Д. Галяховського (с. 88). Залишаються невідомими рік та місце його смерті. Інформація, яку несе власницький запис, засвідчує, що у 1743 р. Д. Галяховський мешкав у Глухові і підтримував зв'язки зі співучнем по Києво-Могилянській академії.

У Вроцлаві в друкарні Бауманів, яка діяла в другій пол. XVI ст. – першій пол. XVII ст., був опублікований панегірик Григорія Вишньовського «*Regia infulati Solis...*» (*Vratislaviae: in Officina Baumanniana typis exprimebat Ioannes Guntherus Röregus, factor, 1698*), присвячений ректору КМА, митрополиту Київському і Галицькому, визначному українському церковному, політичному і культурному діячу другої пол. XVII ст. – першій чверті XVIII ст. Іосафові Кроковському (? – 1718).

Про побутування стародруків, які є предметом цієї публікації, розповідають провенієнції на їхніх сторінках і оправах: власницькі записи, екслібриси, суперекслібриси, печатки, шифри давніх бібліотек. У XVII–XIX ст. книжки знаходилися у фондах монастирських бібліотек, наприклад, у бібліо-

⁴ *Києво-Могилянська академія в іменах. XVII–XVIII ст.: Енциклопедичне видання / Упор. З. І. Хижняк; За ред. В. С. Брюховецького. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 736 с., іл.*

теках Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря, Києво-Софійського Собору, навчальних закладів – Києво-Могилянської академії, згодом Київської духовної академії, Острозького єзуїтського колегіуму, Київського університету св. Володимира тощо, у приватних шляхетських і міщанських книгозбірнях.

Викладений матеріал засвідчує, що у фондах

відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ досить вагомо представлений репертуар друкарень Речі Посполитої XV–XVIII ст. Наявні примірники містять цікаві фактографічні відомості книгознавчого та джерелознавчого характеру, які можуть бути широко використані дослідниками в їхній науковій роботі.

Світлана БУЛАТОВА

Польські рукописи у фондах родового походження в зібранні Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

У статті охарактеризовані основні групи польських рукописів у фондах родового походження, що зберігаються у зібранні Інституту рукопису НБУВ, які є спільною історико-культурною спадщиною України, Польщі, Білорусі, Литви та становлять інтерес для сучасних дослідників.

Рукописи родового походження – один з найскладніших для наукового опрацювання і водночас найбільш інформативний вид рукописних зібрань. Матеріали, які нині збереглися в Інституті рукопису, становлять окремі архівні фонди або книжково-рукописні збірки, сформовані протягом XVI–XX ст., і репрезентують історію представників різних поколінь польських магнатів, шляхти переважно з Правобережної України. На жаль, протягом тривалого періоду дослідження родових архівів та зібрань не вважалося пріоритетним, приватні колекції були націоналізовані та фактично знищені як цілісні комплекси. Розосереджені в силу складних історичних обставин, комплекси споріднених родових рукописів нині не збереглися у повному обсязі. Багато документів польських магнатів і шляхти, які існували на території колишньої Речі Посполитої, нині зберігаються в українських архіво- та книгосховищах. Вони складають спільну історико-культурну спадщину наших народів, є важливою джерельною базою для сучасних дослідників України, Польщі, Білорусі, Литви (археографічних, генеалогічних, історико-краснознавчих, біобібліографічних, кодикологічних, книгознавчих, культурологічних тощо студій).

Різноманітна картина рукописів родового по-

ходження класифікується за рядом ознак: за обсягом та станом збережених документів (від кількох од. зб. – до кількох тисяч), за походженням (магнатські, шляхетські, духовні), хронологією (XVI–XX ст.), за мовною ознакою, за тематикою, за принципом організації (цілісний фонд, комплекс або спорадичні фрагменти архівів і зібрань). Виокремлюються два основні типи – родові архіви та рукописні збірки родових бібліотек, які відрізняються як за об'єктами збирацької діяльності (документи, наративи, книжково-рукописні матеріали), так і власне мотивацією збирацької діяльності (наукові, літературні, духовні, антикварно-бібліографічні потреби тощо)¹. Зустрічаються зібрання мішаного типу, коли межі родових бібліотек і родинних архівів були досить умовними. внаслідок цього архівні матеріали відклалися поряд з колекційними.

Нині у фондах Інституту рукопису слід визначити такі групи архівної і книжково-рукописної спадщини польських родових зібрань: Плятерів, Хрептовичів, Яблонівських, Урбанівських-Стажинських, Жолкевських, Шодуарів, Болсуновських. Решту спорадичних матеріалів (Мнішки, Бра-

¹ Козлов В. П. Коллекционирование исторических источников как одна из проблем историографии, археографии и архивоведения (на примере русских частных собраний конца XVIII – начала XIX в.) // Российское архивное дело: Архивистическое исследование. – М., 1999. – С. 141–150.

Булатова Світлана Олегівна, канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ.